

DARWIN PER A HISTORIADORS

JOSEP FONTANA

La circumstància d'haver passat la meva adolescència en mig de llibres –el meu pare era llibreter– va fer que tingués accés a obres que normalment eren fora de l'abast de la gent de la meua edat. Entre tants llibres, alguns havien de deixar-me una marca especial. N'hi ha tres, en concret, que em sembla que són els que més em van ensenyar a pensar.

El primer, i que més vivament recordo, és *El viatge del Beagle* de Darwin, que vaig llegir amb fascinació.

De pocs em deu haver restat un record tan viu; no solament pel que fa referència als viatges i a l'aventura, sinó a raonaments com els de l'explicació que oferien de la formació dels atols. El segon, llegit a trossos i més pel damunt, va ser *la Introducció a l'estudi de la medicina experimental* de Claude Bernard, en una traducció catalana de cap a 1930. El tercer era *The Mind of Primitive Man*, de Franz Boas, en una edició publicada cap a 1945 per una editorial argentina d'esquerres. El de Boas devia ser el darrer graó d'aquest ascens desordenat cap a la racionalitat, abans de començar a adquirir una formació més adequada al meu ofici d'historiador.

No cal dir que per l'època en què jo llegia aquests llibres, a mitjan anys cinquanta, tots eren prohibits, i que no els hauria pogut obtenir si no fos perquè eren entre els de la llibreria del meu pare. Prohibició que no ens ha de sorprendre, quan veiem que, cinquanta anys més tard, la senyora Sarah Palin està igualment interessada a evitar que s'ensenyin aquesta mena de coses a les escoles del seu país.

La curiositat, per una banda, i per l'altra la sort de seguir tenint accés fàcil a bons llibres de divulgació científica van fer que el meu contacte amb el darwinisme no acabés amb les lectures d'adolescència, cosa que va impedir que caigués en el mecanicisme d'una part de

la ciència històrica del segle XIX i començament del XX, que el va usar per justificar una visió lineal de la història que tenia com a cim la «civilització occidental» i que servia d'argument per a la defensa del colonialisme, entès com l'obra educativa de «l'home blanc».

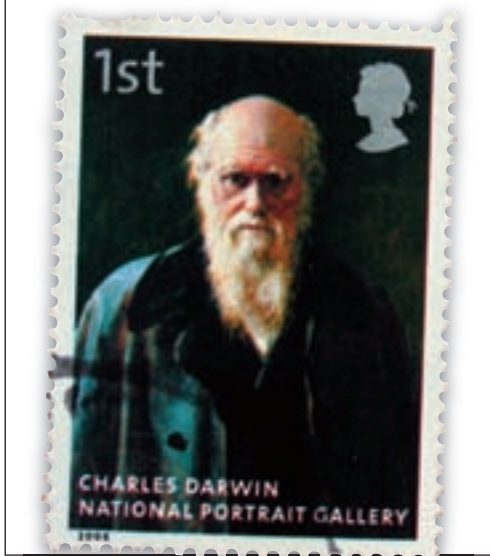
Un món d'idees que tenia a la base la visió d'un cosmos determinista que enllaçava amb l'estudi de la societat a través d'una versió mecanicista de Darwin, fins al punt que el 1872 un científic alemany digués que quan fos possible de conèixer la posició, direcció i velocitat de tots els àtoms de l'univers, es podrien predir tots

els esdeveniments futurs de la història humana. I que l'objectiu de la ciència era justament el d'arribar a un coneixement perfecte del món social, tant com del natural. Idea i aspiració que compartia un anarquista francès, Charles Malato, que a començament del segle XX escrivia: «La ciència històrica no existeix actualment, s'ha de crear encara. Cap escriptor ha sabut fer per a ella el que Kepler, Copèrnic i Newton van fer per l'astronomia; [...] Laplace, Marx, Darwin per les altres ciències exactes: [...] deduir amb precisió matemàtica les causes dels moviments profunds que agiten les molècules humanes.»

Lectures com la dels llibres de Stephen Jay Gould em van ensenyar que Darwin era perfectament compatible amb les concepcions de la història que combaten la linealitat i el determinisme i cerquen d'entendre la diversitat i la contingència, amb la convicció que adoptar una visió contingent de la història del món pot ajudar-

nos, com ha dit Roger Marks, a «prendre decisions i a actuar per tal de garantir un futur sostenible a tota la humanitat».

«UNA PART DE LA CIÈNCIA HISTÒRICA VA USAR EL DARWINISME PER JUSTIFICAR UNA VISIÓ LINEAL DE LA HISTÒRIA QUE TENIA COM A CIM LA «CIVILITZACIÓ OCCIDENTAL»»

Josep Fontana. Professor emèrit d'Història de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona.

DARWINIANA

MONOGRÀFIC